

ČLOVEK IN PES

Glavno dilemo oziroma motiv, da sem se posvetil razmerju med človekom in psom, mi je pomenila ločnica (prepad) med človekom in živaljo, ki je hkrati ločnica med kulturo in naravo. V današnji človeški kulturi sem iskal stik kulturnega in naravnega, stik, ki je dovolj stalen, razširjen in dovolj splošen. Izhajal sem iz poskusa umestitve fenomena pasjega in človeškega sožitja med druge dejavnosti sodobnega človeka, ki so hkrati tudi dejavnosti lastnikov psov. Navdihoval me je torej tujek iz naravnega sveta, ki mu civiliziran in visoko kultiviran človek še posveča toliko pozornosti in mu je tudi pretirano predan.

Osebnost sem s študijem antropologije, etnologije in sociologije pridobil veliko znanja, ki me usmerja k obravnavanju človeškega družbenega in kulturnega življenja tako, da sem z mislimi na domačem terenu resnično samo takrat, ko je tema lahko družboslovno razložljiva. Zavedanje kompleksne družbene vpletenosti človeka in bogate kulture mi občasno pomeni tudi oviro, saj v pogovoru s študenti z drugih fakultet ali ljudmi z bolj stereotipnim družboslovnim vidikom vse prevečkrat lahko zaidem v brezizhoden položaj. Imam občutek, da kljub boljšemu poznavanju načina življenja najbolj razvite življenjske oblike še vedno ne zavzemam stališča, da ljudje gospodarimo nad življenjem, medtem ko to lahko pripišem kulturi, ki ji pripadam, in družbi, v kateri živim. Ta občutek me napeljuje, da je človeška razmerja mogoče lažje razumeti, če poznaš razmerja tudi med drugimi živimi bitji. Zato je pes danes ena izmed največjih zakladnic znanja. Proučiti vse lastnosti zdajšnjih pasem pomeni razumeti kompleksnost in raznolikost, ki sta vzporedni človeški. Ali ne gre morda celo za opis posameznih kultur? In kakšen je položaj indivi-

dualnega predstavnika pasme znotraj njenih temeljnih predpostavk? Če sem po družboslovnem izhodišču usmerjen poiskati plemenitost tudi zunaj okvirov človeka, pa mi interes v kinologiji (naravoslovju) pomeni prenos znanja o kulturni in družbeni zaznamovanosti v sobivanju s striktno človeškega na širše živalsko in tudi medvrstno.

Druženje s kinologi in lastniki psov mi je pomagalo spoznati njihovo videnje današnje problematike živali (psov) v sodobni družbi in njihove poglede na živali v razmerju s človekom. Kopičenje novosti v meni mi je odpiralo pogled na vse večje število med seboj različnih in tudi posebnih odnosov človeka do psa. To, da je do ene same biološke vrste, ki je naša tradicionalna domača žival, človek v sodobni družbi razvil toliko različnih in med seboj nasprotujočih si koeksistenc. Ta fenomen me je močno prevzel, ker so odnosi lahko raznoliki že v enem samem kulturnem in družbenem okolju ali na izobrazbenem področju. Paleta vseh teh pojavnih oblik se mi razprostira od povsem znanstveno podkovanega dresurnega razmerja, službenouporabniškega odnosa do družabno-partnerskih vlog, obrtniške vzreje ali v povsem drugi skrajnosti kot gol uporabniški odnos do »varnostne naprave«. Srž problema pa se mi izlušči takoj, ko se vprašam, od kod izvirajo vse te različenosti. Kaj predstavlja osnovne možnosti za večplastnost pojava v okviru današnjih enosmernih civilizacijskih teženj? In katero zakonitost ali skupni imenovalec bi lahko pripisal ljudem, ki so razmeroma stalno povezani s psom?

V svoji seminarski nalogi¹ sem se navedenega problema poskušal lotiti ožje, ker sta obsežnost in kompleksnost preveliki, da bi še lahko ohranil preglednost. Na grobo sem se usmeril na razmerje tistih ljudi, ki s psom dejavno sodelujejo v okviru različnih klubov, društev, združenj in na različnih javnih prireditvah. V bistvu sem iskal ljudi, ki so predani svojemu delu s psi ter poskušajo svoje razmerje čim bolj dopolniti in izpopolniti tako na področju poznavanja živalske vrste, strokovnih ved, kinologije, veterine kot pri izpopolnjevanju praktičnega znanja, obvladovanju tekmovalnih in drugih veščin, poglobljanju v čustveno in mentalno življenje psa...

Druženje z ljudmi iz Kinološkega društva Vrhnika mi je ob tem pomenilo glavno zakladnico znanja. Med njimi sem opravil tudi največ anket, nekaj pa so jih izpolnili še člani KD Rakek - Cerknica in naključni posamezniki. Lastniki so mi bistvene značilnosti svojih razmerij s psi razkrili seveda v pogovoru. Informacije sem zbiral tudi v kinoloških revijah in literaturi. Tako sem pregledal in analiziral vse izvode strokovnih revij Kinolog in Moj pes iz leta 1999. Del mojega praktičnega dela je sestavljalo tudi bolj pozorno vsakdanje in priložnostno spremljanje vedenja človeka in psa.

Ne upam si trditi, da ima naloga kakšno reprezentativno vrednost ali bo posegla v občo paradigmo kinološkega mišljenja, vendar mi osebno pomeni poskus približati se vzgibom in težnjam sodobne človeške družbe skozi poseben odnos do nečloveških članov te družbe. Iz pridobljenih podatkov »iz življenja kinologov« lahko bolj na slepo označim to posebno človekovo razmerje s psom in sklepam, da gre za samostojen pojav, ki je v primerjavi z drugimi lahko bolj pravilen ali moralen ali celo bolj human. Izbral sem ga predvsem kot bolj kompleksnega in poglobljenega v svoji naravi, kar mi omogoča nadaljnje iskanje vplivov, ki so temeljni za sodobno kinološko vedo.

Za družboslovca pa je največja uganka prav osrednji člen teh razmerij, to je nečloveški dejavnik - pes. Opraviti imamo torej s sožitjem naravnega in kulturnega, vendar brez jasne ločnice, ker gre za medsebojno prepletanje in navezovanje. Vzgojo psa je mogoče razumeti kot kulturni pojav in človeško prakso, hkrati pa je pes lahko objektivizacija in reprodukcija naravnega, prežitek, ki je v kulturi očitno potreben. Dilema se v naslednji stopnji lahko prenese na kinologijo in kinologe, ki so moj vir znanja in praks, hkrati pa raziskovalno okolje. Ali sta veda in znanje (logos) o psih neposredno povezana tudi s kulturo, ki jo lastniki gojijo do svojih psov (kynos) in se na primer izraža na množici pasem in njihovi različni uporabnosti? Ali pa znanje in veda lahko obstajata, temelječ izključno na bioloških dejstvih, ki niso povezana s kulturo in človeškim mišljenjem?

Je naravnost psa torej odvisna od naše kulture in je kot realnost zase naša predstava, naš kulturni produkt ali pa je pes povezan z naravo, ki obstaja kot organizem zase, torej nasproti družbenemu organizmu (tako da sta organizma med sabo postavljena v opozicijo človek – narava)?

Moje izhodišče je kulturološko, torej razumi psa kot družbeni fenomen. V razmerju med človekom in psom sem želel prikazati tudi širši antropološki vidik (pes kot človekov sopotnik), kar pa je v sodobnosti tesno povezano s kinologijo in uveljavljenim »navoslovnim« dojemanjem drugih življenjskih oblik. Iskreno rečeno, sem se že ob začetku raziskovanja opredelil za tako imenovan multidisciplinarni pristop, pri čemer mi je »druga disciplina« (kinologija) pomenila nekakšen osebni izziv in spodbujala željo po spoznanju. Med različnimi vrstami literature sem izpeljal nekakšen »pionirski slalom«, ki je dopolnjen še z mojimi spoznanji s terena in anketnim gradivom. Zavedam se velikanske teže subjektivnih dejavnikov pri takšnem prijemu, vendar jih želim poudariti, in ne prikriti. Izhajam iz te hibe družboslovja, ki pa po mojem mnenju ni značilna samo za vede o človeku, ampak tudi za vse vede, ki so človekov produkt.

Izvečki iz ankete

Opozoriti želim na določene poglede, ki so danes uveljavljeni med lastniki psov, kadar se poskušata razložiti narava psov in njihovo vedenje. Gre torej za posamezne sestavne predstave, ki naj bi jo imeli imetniki psa o teh živalskih partnerjih. Prizadeval sem si razumeti miselnost teh »operaterjev s psi«, kadar se posvečajo delu s (svojim) psom in imajo na splošno opravka s psi. Razlog, zakaj se ljudje odločajo za psa in življenje z njim, je večinoma povezan z naravnostjo psa. Življenje s psom naj bi bilo za človeka bolj naravno in pristno, na primer manj stresno in bolj prizemljeno, kar je primerno »dodatek« k današnjemu tempu življenja. Ljubezen do živali se navezuje na pristnost pasje narave in njihov naravni izvor. Skoraj enako pomembne pri odločitvi za psa so še njegove posebne lastnosti, ki so koristen pripomoček za kakovostnejše življenje (dober čuvaj, zvestoba ...).

Za ljudi je prav tako pomembna tudi lastnost, da je pes »odvisen od družabnosti«, torej družabno bitje. Globoko v nas je zakoreninjena misel, da je pes človekov najboljši prijatelj ali edini prijatelj, ki se ga da kupiti. Družbenost, ki nam je omogočena v življenju s psom, je po mojem mnenju najbolj tehničen razlog za njegovo »množičnost uporabe«,

čeprav se ta lastnost rada izpušča s prednostnih seznamov.

Kot vemo, se pasmi lahko določijo nekatere splošne vedenjske značilnosti, ki so v primerjavi s tistimi druge pasme bolj ali manj poudarjene. To se očitno zelo upošteva, ko se odločamo o ustreznosti pasjega člana v svojem okolju. Večina lastnikov psov je prepričana, da je osebnost psa, s katerim živijo, vsaj delno že bila določena s pasmo. Nekateri se celo strinjajo, da je značaj psa skoraj povsem določen z geni, kar pomeni, da je nakup psa enak nakupu izdelka z določenimi lastnostmi. Torej očitno prevladuje miselnost o biološki determiniranosti psa. Danes je zagotavljanje osebnostnega značaja pri psu (pasmi) eden izmed pomembnejših dejavnikov pri odločanju za nakup čistokrvnih psov. Nadzorovanje izvora (rodovnik) je potemtakem še stopnja višje v determiniranosti, pri čemer gre za prizadevanje določiti lastnosti v okviru pasme, in to tako na fiziološki kot tudi na psihološki (značajski) ravni. Kinologija psa pojmuje skozi biološke determinante in prek njih sklepa tudi na vedenjske oziroma etološke determinante. Vendar pa je princip teh determinant isti, kot ga gojimo v vsej zahodni kulturi (in znanosti) tudi do vseh drugih živalskih vrst in organizmov. Gre torej za določljivost, ki pomeni le osnovo psov, torej nekakšen začetni kapital, ki ga žival dobi po naravnih načelih ob skotitvi, vendar razmerje s psom danes zajema precej več kot samo »upravljanje« živali.

Iz ankete je očitno, da imetniki psov občutijo (vidijo) številne povezave, ki lastnosti njihovih psov približujejo lastnostim človeka. Razmerje, ki ga imajo s svojim psom, je sestavljeno iz podobnih obrazcev ravnanja, kot jih človek uporablja za razmerje (komunikacijo) z drugimi ljudmi. V nadaljnji analizi bi se mi mogoče odkrila podobnost med odnosom človeka do mlajšega (nebogljenega) člana svoje skupnosti in odnosom do domačega psa. Zdi se mi, da človek v interakciji s psom samodejno posega po ustaljenih formah, ki jih sam uporablja v socializaciji z okolico.

Današnji način dejavnega sobivanja s psom zahteva obilico časa in prizadevanja. Treba se je odreči številnim značilno človeškim rečem in se usmeriti v razmerje z živaljo, kar je verjetno po svoje privlačno. Grobo rečeno, stik med psom in njemu bližnjimi ljudmi postaja vse tesnejši, ker tudi sodelovanje postaja vse globlje in vsestransko. Prizadevnost ljudi, da se psom omogoči neki dostojanstven položaj, se večja. Tega se najbolj zavedajo tisti, ki psu posvečajo veliko pozornosti, torej potencialno tisti, ki so imeli (imajo) stik z dejavnostmi v kinoloških društvih. Dejstvo je, da pes postaja vse bolj enako-

praven član v družbenem življenju človeka, seveda v določenih stvareh. Poleg tega je položaj psa v današnji urbani družbi zavidljivo visok, če ga primerjamo z drugimi živalmi v tej verigi.

Glede vzgoje psa bi med kinologi pogosto slišali, da sta pomembna predvsem občutek (smisel) za žival in odločnost pri delu. Vzgoja ne poteka samo na vadišču in pri treningu (ali ko si vzamemo čas), ampak je treba naučeno tudi upoštevati in smiselno nadgrajevati ob vsakem stiku s psom. Takšna teoretična podlaga je jasna vsem, ki so kdaj prestopili prag kinologije in kinološkega društva, čeprav se v praksi ali ob lastnem psu to zelo rado spregleda. Predvsem pa je na vzgojo vezana človekova odgovornost do psa, saj je na primer vsesplošno znano, da je za nevzgojenega (nevarnega) psa odgovoren ali kriv lastnik, in ne pes ali njegova pasma.

Danes je nekako prevladalo mnenje, da je za normalno vzgojo psa (dresuro) nujen samo en gospodar oziroma vodja vzgoje. Velikokrat se predpostavljata povsem individualno delo s psom in individualna skrb zanj (ker se tudi sami odločimo za nakup), kar je dolžnost njegovega lastnika. Nedvomno kinologija tu išče povezavo z naravo organizacije v volčjem ali pasjem krdelu, kjer je strogo uveljavljena in upoštevana hierarhija. Če smo psu pripravljene dati neko vzgojo, se je nujno postaviti v hierarhično nadrejen položaj, torej kot stalna avtoriteta.

Naslednji pomemben dejavnik, ki se precej upošteva pri vzgoji, so izkušnje psa in ekscesi, ki jih je doživel. Zavedanje vpliva »zunanjih dejavnikov« na značajske lastnosti psa zahteva od lastnika in vzreditelja posebno pozornost in dodatno skrb. Lastniki večinoma tudi neradi vidijo, da se njihovi prijatelji in obiskovalci preveč menijo za njihovega psa, saj ga to oddaljuje od ustaljenega odnosa do gospodarja in bega glede na naučeno znanje in obnašanje. Pravi gospodar torej nadzoruje tudi okolje svojega psa in omejuje ali upošteva zunanje dražljaje, ki na psa delujejo vsak dan.

Kinološka literatura in praktično znanje

Potrditev svojih ugotovitev iz ankete sem iskal v literaturi o psih, kjer je mogoče odkriti številne namige, ki preraščajo ali zavračajo klasično kinološko znanje in poglede na psa.

1 Prispevek je nastal na osnovi seminarske naloge (Človek s psom: medsebojne korelacije iz vidika antropologa), napisane v štud. l. 2000/01 pod mentorstvom dr. Boruta Brumna.

Najprej sem opazil težnjo po zaščiti narave in naravnosti, kar v večini besedil lahko razberemo med vrsticami, lahko pa je izražena tudi neposredno. Za psa se predpostavlja določena vsebina, celo določen zaklad znanj in čustev, ki jih je sposoben deliti s človekom. Ta zaklad mu je dan z njegovo naravo, torej po naravni poti in po volji narave. Človek je v takšnem kontekstu postavljen v nasprotje z naravo, torej vpliva na psa prav tako kot narava, vendar s človeškimi dejavniki.

Človekovi vpetost v naravo in odvisnost od nje sta torej neizogibni. Sodoben človek živi izolirano v svojem svetu, potemtakem je pes eden najboljših in najbližjih izhodov v naravo in vez z normalizacijo odnosov s preostalim planetom.

»Živimo v okolju, ki je vedno manj primereno za normalno življenje; razsežnosti družinskega življenja so vse manjše. V tej luči pomeni žival v družini nov, a istočasno star stik z naravo, ki skrbi tudi za duševno ravnovesje.« (Gombač 1999, 45)

Upoštevanje in zagovarjanje narave v kinološki literaturi je neposredno povezano s svarilom sodobni človeški družbi (državi), da samozavestna ob svojem napredku skrbi samo za svoje ozke interese, zaradi katerih pa izgublja stik s širšimi življenjskimi danostmi, v prenesenem pomenu izgublja tla pod nogami. Alternativa človeški misli je po njihovem znanje narave, ki ga je bil deležen tudi človek, ko je še imel vsakdanji stik z njo. Zato danes potrebuje stik tudi z drugimi biološkimi vrstami – »medvrstni kontakt«, iz katerega se lahko nauči alternativnih, naravnih modrosti (ki pa jih je v dobršni meri deležen prav pes).

Psa je mogoče povezati še z enim, malo drugačnim vidikom, ki je lahko izpeljava ali nadgradnja občutka, da ima pes v sebi pristen naravni zaklad. Današnji človek tudi svojemu ruralnemu predhodniku ali pa oddaljenim »primitivnim družbam« pripisuje naravnost, in to s prvina, ki so vse bližje mitu (prednikov). Naša kulturna potreba po razumevanju in predstavljanju življenja v preteklosti tudi psu omogoča povezavo z zgodovinskim človekom, zato je lahko pes posredno tudi nosilec (posredovalec) naše dediščine in vez s preteklostjo. »Je pa še en pomemben razlog za druženje človeka in psa. Pes je človeku nostalgичni pomnik davnih časov. Na sprehodu s psom po umazanem asfaltu, med sivimi betonskimi nebotičniki in čadastimi dimniki človek v skritih asociacijah vzpostavlja vez z zdavnaj izgubljenim vaško idilo. Tako mu grozno velemestno življenje postaja bolj znosno. Pes je edino točasno mestno bitje, ki človeku to omogoča.« (Sam 1995, 16)

Če povzamem tendence iz kinoloških opozoril in razmišljanj, bi za skupno točko označil misel, da civiliziranega človeka fascinirata lastna ekspanzija in napredek, vendar v njem zbudjata tudi strah, ker se boji svoje moči in hkrati nesposobnosti, pes (žival) pa v sebi ohranja zdrav pristop, zato nam njegova družba daje duševno varnost in občutek prizemljenosti.

Uveljavljeno kinološko znanje priznava dispozičije, ki jih pes dobi s pasmo, vendar pa je dednost ozko omejena na zgradbo in videz, od tod pa so posploševanja že vprašljiva, kaj šele da bi se lahko sklicevali na izvor prednikov iz divjine, ali kakor je lepo ponazoril dr. vet. med. Jože Vidic: »Tako je primerjanje današnjih psov z volkovi in šakali podobno primerjavi sodobnega človeka z Neandertalcem.« (Vidic 1999, 13)

Kinološka veda se danes vse bolj nagiba k temu, da pes ni povezan samo s svojim dednim materialom in nagoni oziroma da ni samo produkt v okviru svoje pasme in »zmes« obeh staršev, kar pa nasprotuje logiki selektivne staršev. Namesto tega stopa v ospredje prepričanje o enkratnosti vsakega psa. »Poleg tega pa je vsak pes osebek zase in se razlikuje od vsakega drugega. Nobenega jamstva ni, kako se bo neka žival obnašala samo zato, ker je določene pasme.« (Stariha 1999, 14)

Pasje življenje si je mogoče razlagati po več poteh, predvsem pa je ogromno osebnih mnenj, ki so povezana zlasti s percepcijo kinologovega ali kakšnega drugega psa. Odgovor, katere značilnosti določajo psa, je zelo odvisen od naše predstave, kakšen mora biti pes. Zato je pri psih poleg vzporednic z živo naravo in »divjimi sorodniki« treba nujno upoštevati tudi vzporednice s človekom, ki jih lahko zasledimo kljub različni biološki vrsti. Razvit odnos in sporazumevanje s svojim gospodarjem pomenita prilagoditev našemu (urbanemu) okolju (kar pa je po kinološki logiki nasprotno od naravnosti), zato je pes deležen naravnosti kvečjemu toliko kot njegov gospodar. Pripisovanje naravnosti in pristnosti je naša raven razumevanja ali morda celo način podcenjevanja in poenostavljanja razmerja s psom, kar pa je najprej izraz naše zgodovine mišljenja in kulture, torej tradicionalnega odnosa do psa, živali in planeta.

Naravo danes pojmujejo z eksotičnimi sredstvi (iskanje drugačnosti, oddaljenosti, neodvisnosti, prikazovanje fenomenov ...), ki nam v razmerju z njo kažejo našo odtujenost in nesposobnost. S takšnim pogledom pa potiskamo psa proč od človeka, v idilo in naravo, ki je za nas (mitičen) prostor, dosegljiv samo najbolj predanim specialistom – naravoslovcem (vračem). Verjamem tudi, da

ista logika v mnogih primerih pripelje do nakupa psa samo zaradi občutka ali želje po obvladanju neukrotljive narave, rezultat pa so tudi bahači z napadalnimi psi.

Druga raven, ki je prav tako pomembna za razmerje oziroma zblizevanje, je osebnostne narave. Potrebna je uskladitev dveh individualnih značajev, lastnikovega in pasjega. Posplošene značilnosti pasme, ki nam jih ponujajo rejci s svojimi reklamnimi izdelki, še ne zagotavljajo povezanosti s psom, ker njegov značaj oblikuje interakcija. »Psi imajo določeno obliko osebnosti in ta vsakega psa in njegovo vez s človekom naredi enkratnega. Včasih se zunaj kroga enako mislečih ne upamo govoriti o osebnosti psa, saj lahko nalletimo na nerazumevanje.« (Stele 1999, 28) Tu se razumevanje naših živalskih partnerjev začne prevešati na drugo raven, saj imamo opraviti z antropomorfnimi pogledi na psa, torej z istimi mentalnimi šablonami, s katerimi razlagamo tudi človeške odnose in življenje. Ne mislim, da gre za preprosto prenašanje vzorcev iz človeške narave in da z njimi sestavljamo miselni konstrukt o psu. Priznavanje osebnosti pasjemu individuumu razumem kot korak v smeri priznavanja enkratnosti (neponovljivosti) živega bitja, tudi svobodne duhovnosti (nedeterminiranosti), ki smo jo do zdaj pripisovali samo človeku. Ob upoštevanju sodobnega etološkega in psihološkega znanja lahko psu povsem upravičeno pripišemo določeno osebnost, ki pa so jo ljudje v konkretnem odnosu (zavedno ali nezavedno) že samo po sebi lahko priznavali. Po mojem mnenju noben lastnik čistokrvnega psa v njem ne vidi samo značilnega predstavnika pasme, prej dostojanstveno osebo svojega kova.

Pri razmerju med človekom in psom je izvor specifik vezan predvsem na posebnost stika, ki sta ga razvila tisti, ki drži povodec, in tisti, ki je na povodcu. Psihiater in sociolog Vanja Rejec je v intervjuju med drugim izrekel tudi tale stavek, ki mi govori o prenosljivosti tako fizičnih kot psihičnih lastnosti v dejavnem razmerju: »Kot psihiater menim, da imajo psi značaje, znotraj tega zelo podobne našim značajem, tako kot imajo boleznijo zelo podobne našim.« (Fon 1999, 45) Nasprotujoči in izključujoči se deli v okviru znanja o psih dokazujejo obstoj različnih in protislovnih stikov ljudi in psov v kinoloških krogih. Le tako lahko obstaja tudi osebnostni vidik, ki je svojevrstna nadgradnja v kinološkem znanju in hkrati izraz časa in položaja kulture, ki ji pripadamo.

S primeri iz kinoloških revij sem si prizadeval ponazoriti nekakšno občo lastnost stika med človekom in psom, ki teži k prisvajanju pasjega življenja in počlovečenju nje-

govega značaja. S tem pa ne mislim pokazati na človeka kot nekakšnega roparja narave, ampak želim spregovoriti o značilnostih v tem razmerju, ki so njegov sestavni del ali pa neizogibna posledica, celo stranski produkt. Ker je razmerje v oblasti človeka, in tudi življenjski prostor je prepojen z ljudmi in njihovimi navadami, ne vidim nikakršne podlage za to, da bi v psu obstajala ali nastajala kakšna lastnost iz »divje nara-ve«. Sodeč po tem, kje in kako danes živi, gre za živo bitje iz jedra (ne s pristranskega obrobja) civiliziranega okolja, ki živi v sožitju z nami.²

Naravne danosti človeka in psa so različne, ker gre za različna biološka organizma, vendar sta naravno pogojena oba, torej sta naravna oba. Iskanje značaja, ki je pristen ali prvinski, je človeška lastnost v razmerju, hkrati pa pomeni tudi antropocentričen pogledu človeka na psa (žival). Logika kateregakoli človeškega odnosa je vedno izraz časa in kulture, ki ji človek pripada ter govori o stanju duha in miselni okupaciji družbe.

Sinteza

Ob množici in razvejenosti današnjih značnosti sem se na koncu zadovoljil z razlago, da se sorazmerno s časom in »napredkom« (specificiranjem, separacijo) znanja vse bolj razlikujejo in zapletajo tudi praktični in vsakdanji pogledi na psa. Kaj lastnik vidi na psu, je odvisno od tega, iz katere stroke ali področja prihaja, kakšno literaturo prebira, čeprav to ni nujno povezano tudi s konkretnim ravnanjem s psom ali njegovo vzgojo. Predstavljam si nekakšne miselne svetove, ki jih branimo in opravičujemo ob stiku z drugimi, hkrati pa se branimo in izogibamo prevelikih sintez.

Verjamem, da je med psom in človekom možno razviti globoko osebno razmerje, tesno prijateljstvo, medsebojno zaupanje ali skrb, vendar je glavni pogoj velik človeški duh, dovtetnost in želja po interaktivnem razmerju. Osebnosti, ki jo je pes v takšnem primeru razvil, pa ne kaže posploševati in reklamirati kot občo pasjo zmožnost (lastnost), ker osebnostno manj samozavesten, manj inovativen ali racionalno prestrog človek tega ne bo opazil v svojem razmerju, čeprav je poučen in vreden vzgojitelj svojega psa. Sklicevanje na nepravilnosti v vzgoji je lahko vsiljevanje norm iz svojega sveta, prepričanje, da je treba imeti uniformen odnos, ki je za psa edini pravilen ali ustrezen, izvorno naraven...

Poudarjanje pomena družbe in socialne odvisnosti je seveda podmena družboslovcev. Tako sem tudi pri sebi opazil, da preveč naravoslovno (biološko – genetsko) bese-

dilo dojemam ali površno ali skozi filter sociološke primernosti oziroma sorodnosti in možnosti uporabe v okviru smernic sociologije (družboslovja). Nesporno je tudi ves moj prispevek nastal kot zagovor pomembnosti družbenih dejavnikov v razmerju med človekom in psom ter razsežnosti vpliva, ki izvira iz stika dveh različnih individuumov. Razlog za vse pa je boljše razumevanje človeka in človeških odnosov, zato mi pes pomeni samo figuro oziroma sredstvo za vzpostavitev tega posebnega, »medvrstnega« odnosa.

Ker se mi je s študijem etnologije oblikoval izostren čut za varovanje in populariziranje nacionalne dediščine (in tradicije nasploh), sem ob vprašanju zagotavljanja primerne statusa domačim pasmam psov³ takoj odkril svoje poslanstvo, ki ga vidim tudi v popularizaciji za njihovo uveljavljanje doma in svetu ter v organiziranju zaščitne politike. Takšno ravnanje mi je idejno zelo blizu, vendar je mogoče tudi moja preokupacija. Iskreno rečeno, naša etnološka stroka za takšno »pasjo dediščino« nima prav veliko posluha in je premalo dejavna oziroma preveč okorna (tudi delikatna), da bi si upala poseči in uveljaviti na tem področju. Ker obstaja predvsem mačehovski (koristoljubljen) odnos do naravne dediščine (ne nacionalne), in to na vseh družbenih (državnih) ravneh, ni čudno, da se nekateri ljudje ob psih počutijo odmaknjene v svet narave in eksistencialno ogrožene kot narava sama. Uveljavljanje enoumja v sodobni družbi in širjenje občutka nemoči ob njegovi ekspanziji povzročata resignacijo nad večino družbenega dogajanja, ki je sebično človeško. Hkrati prek medijev nase sprejemamo še globalno problematiko, ki jo je zakrivilo človeštvo, tako da živimo z nenehnim občutkom kolektivne odgovornosti.

Tradicija nas uči, da smo ljudje od nekdaj predstavljali oazo reda v kaosu, ki sicer vlada svetu. Nova spoznanja v znanosti in težnje sodobne družbe pa napeljujejo na manj samovšečen položaj, ki bi ga imel človek v razmerju z živalmi, saj se živalim pripisujeta vse bolj strukturirana in kompleksna organiziranost življenja ter vse manjša kaotičnost. (Midgley 1995)

Specifično merilo za vrednotenje živali in narave lahko spoznamo med ljudmi, združenimi v okviru kinologije. Tako gre za sluzgo za spreobrnjen mehanicistični odnos do živali in brisanje razlik med njimi in človekom gotovo pripisati tudi skupini ljudi, ki živijo in se ukvarjajo s psi.

Sodobna znanost predpostavlja, da je socialno obnašanje človeka ali živali odvisno od določene lastnosti, ki je zasidrana v genomu. Takšen biološki determinizem je sme-

šen vsem, ki imajo izkušnje in opravka s konkretnimi oziroma osebnimi bitji, njihovim socialnim obnašanjem in socializacijo. Kinologija upošteva to lastnost osebnega stika, zato se v njenem okviru prav tako pojavlja nasprotovanje ozkemu informacijsko-biološkemu označevanju življenja, kar jo po metodi zbližuje z znanostmi o človeku (sociologijo, psihologijo in antropologijo).

»Vztrajanje nekaterih družboslovcev na popolnem razkoraku med človekom in drugimi živimi bitji je nedvomno vprašljivo. Zato je ključno vprašanje sodobne znanosti o človeku drugje – kako ljudje konstruiramo svoj sociokulturni svet in kako ga prepoznavamo pri drugih? Za odgovor na to vprašanje pa je po našem mnenju eksplanatorno potentnejši nek drugi pristop, kognitivno družboslovje.« (Tomec 2000, 25)

O razmerju s psi bi za konec dodal samo še to, na kar opozarja prejšnji citat, torej na sposobnost oziroma pripravljenost, da enakovredno svojemu mišljenju in prepričanju sprejmemo tudi malo ali povsem drugačnega. V tem pogledu so psi veliko bolj odprti do nas kot mi do njih. Narava obstaja v psu, če obstaja tudi v nas in si oboji dovolj prizadevamo za kakovosten in poglobljen odnos. Ta narava je narava drugačnega živega bitja, nikakor pa ne pričakujemo dostopa do naravne vrele (bistva), katerega razumevanje nam bo pokazalo pravo pot in kaj je najboljše za nas. Najverjetneje se ne da specificirati in opisati, kaj nam neposredno ponuja pes, vsekakor pa ta »lastnost« ni odvisna ne od velikosti ali dednega materiala ali pa od pasme oziroma značaja. Očitno je s tem razmerju ponujena vera v obstoj nečesa nadčutnega, neizmerljivega in nedoločljivega z našim ukalupljenim razumom.

2 V sožitju z nami živijo številni drugi organizmi in živali, na primer druge domače živali ali miši, golobi in pršice – sicer ne po naši volji – ali pa lastovke, klopi, medvedi in volkovi (v občasnem sožitju).

3 Idejo in občutek odgovornosti je spodbudilo branje kinoloških revij, v katerih sem opazil prizadevanja nekaterih kinologov, da bi spremenili brezbrizen odnos, značilen za slovenski prostor. Psov, kot so kraški ovčar, istrski gonič, posavski gonič in koroški žigec, niti ne poznamo, razen tisti, ki se ukvarjajo z njimi. Njim tudi prepuščamo vso odgovornost, ker potrebno dejavnost za uveljavitev pasme razumemo kot njihov interes. Zato na primer takšni pozivi danes izvenijo povsem v prazno: »Slovinci, imejmo več nacionalnega ponosa in ne dajmo, kar je našega! Ne dopustimo Hrvaški, da nam na tak način odvzame istrjanca. To, kar je naše, slovensko, moramo čuvati kot punčico v očesu, kajti le tako bodo zanamci dobili tisto, kar jim pripada.« (Snoj 1999, 4)

Viri in literatura

COREN, Stanley 1996: Inteligenca psov Pasja zavest in sposobnost razmišljanja. Ljubljana, Dedal.

ESCURET, Gerges Guille 1998: Družbe in njihove narave. Ljubljana, Studia humanitatis.

FON, Željka 1999: Magister sociologije in psihiater Vanja Rejec. V: Kinolog, 1. 27, št. 4. Ljubljana, 44-45.

HAUSER, Marc 1996: The Evolution of Communication. London, A Bradford Bock.

LEROI - GOURHAN, Andre 1988: Gib in beseda 1 in 2. Ljubljana, Studia humanitatis.

MACNAGHTEN, Phil in Urry, John 1998: Contested Natures. London, SAGE Publications.

MATURANA, Humberto in Varela, Francisco 1998: Drevo spoznanja. Ljubljana, Studia humanitatis.

MIDGLEY, Mary 1995: Beast and men (The roots of human nature). London, Routledge.

SAKSIDA, Iztok 1997: Uvod v primerjalno sociologijo. Filozofska fakulteta. Ljubljana.

SAM, Andrej 1995: Balade zavrženih. Samozaložba. Ljubljana, A. Sam.

SNOJ, Jože 1999: Kinologija smo ljudje. V: Kinolog, 1. 27, št. 12. Ljubljana, 4.

STARIHA PIPAN, Sabina 1999: Pastirski pes v stanovanju? V: Moj pes, 1. 7, št. 3. Ljubljana, 14.

STELE, France 1999: Dobrodošli v nebesih. V: Moj pes, 1. 7, št. 4. Ljubljana, 28-29.

TOMC, Gregor 2000: Sebičnost genov 1. Delo, Sobotna priloga, 7. oktobra 2000, 24-25.

VIDIC, Jože 1999: Jesenca pa ne! V: Moj pes, 1. 8, št. 11. Ljubljana, 12-13.

VREG, France 1997: Sporazumevanje živih bitij. Etološki vidik komuniciranja, vedenja, delovanja in preživetja človeka in živali. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.

